

KULTURMILJÖUNDERLAG, KONSEKVENSBEDÖMNING

BOSTÄDER VID RADIOTORGET, GÖTEBORG

INLEDNING OCH INNEHÅLL

BAKGRUND OCH SYFTE

Föreliggande kulturmiljöunderlag har tagits fram av Tyréns på uppdrag av Stadsbyggnadskontoret, Göteborgs stad. Rapporten utgör ett underlag för ett detaljplanearbete avseende Bostäder och lokaler vid Radiotorget, Järnbrott. Syftet med detaljplanen är att möjliggöra för fler bostäder intill Radiotorget. Kring delar av torget prövas ny bebyggelse som ska ersätta befintlig bebyggelse. Lokaler ska fortsatt finnas i bottenplan. Bostadsbebyggelse ska också prövas i nya lägen direkt norr och väster om torget. Markanvisning pågår av området norr om torget.

Planområdet berör bevarandeområden utpekade i Göteborg stads bevarandeprogram. Föreliggande underlag syftar till att ge en närmare beskrivning och karaktärisering av områdets kulturhistoriska innehåll, arkitektoniska och upplevelsemässiga kvalitéer samt visuella sammanhang. Underlaget ska också redovisa en konsekvensanalys samt identifiera arkitektoniska ingångsvärden att ta fasta på vid gestaltning av ny bebyggelse.

MEDVERKANDE

Kulturmiljöunderlaget har tagits fram av Tyréns genom bebyggelseantikvarierna Anna Reuter Metelius, Kristofer Sjö och Mikael Hammerman samt landskapsarkitekt Hanna Ahlström Isacson. Stadsbyggnadskontoret i Göteborg har varit uppdragsgivare genom planeringsarkitekt Eva Frennered och antikvarie Madelene Seberbrink. Arbetet har genomförts under februari-mars 2016.

KULTURHISTORISK KONSEKVENSPANALYS

En kulturhistorisk konsekvensanalys upprättas för att belysa de konsekvenser för kulturmiljön som kan uppstå i samband med förändringar i den fysiska miljön. En analys- och beskrivningsdel identifierar de kulturvärden som det berörda området uppbar. Analysen sker utifrån en direkt respektive indirekt påverkan av kulturvärden. Bedömningen av direkt påverkan är kopplat till byggnader eller strukturer som uppbar ett kulturvärde och som rivs eller tas i anspråk av ny bebyggelse eller på annat sätt direkt påverkas av förändringar. Indirekt påverkan berör upplevelsen av en miljö eller ett objekt med kulturvärde. Beroende på områdets egenskaper och karaktär kan miljön vara mer eller mindre känslig för inslag som riskerar att dominera omgivningarna eller bryta mot befintlig karaktär på ett sätt att upplevelsen och läsbarheten av området påverkas. Indirekt påverkan kan också vara knutet till företeelser som påverkar platsens möjlighet att användas m.m.

För att tydliggöra vilka konsekvenser som plan-förslaget innebär används en bedömningsskala omfattande liten, måttlig eller stor konsekvens. Konsekvensen kan bedömas både positivt och negativt samt därutöver bedömas som neutral.

INNEHÅLL

RADIOTORGET Förutsättningar	sid 3
HISTORIK	sid 4
INFÖR FRAMTIDEN Rekommenderade gestaltungsprinciper	sid 5
SAMMANFATTNING Bedömningsgrund för konsekvensanalys	sid 6
KONSEKVENSBEDÖMNING Förslagets konsekvenser för kulturmiljön	sid 7
KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS Övergripande morfologi	sid 9
Bebyggelse/arkitektur	sid 11
Gatusekvenser och siktlinjer	sid 12
Radiotorget	sid 14

RADIOTORGET

Förutsättningar

OMRÅDE OCH AVGRÄNSNING

Radiotorget och bostadsområdet utmed Bilradiogatan är belägna i stadsdelen Järnbrott cirka fem km söder om Göteborgs centrum och cirka två km nordost om Frölunda torg.

Den aktuella planen omfattar Radiotorget och dess närområde. På ytorna norr och väster om torget är ny bebyggelse föreslagen. (Se planområde.)

Undersökningsområdet har begränsats till närområdet runt torget vilket återges med text, bild och illustrationer i föreliggande rapport. Områdets helhet vad gäller bl.a. strukturer och historik återges översiktligt. (Se undersökningsområde.)

Planområdet gränsar till och berör områden utpekade i Göteborgs bevarandeprogram, se vidare nedan. Bevarandeprogrammens redogörelse för bebyggelsens historik m.m. har utgjort ett underlag till rapporten.

KULTURMILJÖ- OCH BEVARANDEPROGRAM

Radiotorget och delar bostadsbebyggelsen som är belägen strax väster om torget ingår i Göteborgs bevarandeprogram (Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg, del II och III). Inledningsvis framgår att den bebyggelse som pekas ut i programmen är exempel på särskilt värdefull bebyggelse enligt plan- och bygglagen (8:13). Det innebär att byggnaderna eller bebyggelseområdet inte får förvanskas. Boverket anger exempel på när förvanskning kan anses inträffa: exempelvis om en väsentlig egenskap går helt förlorad eller att åtgärden inte är anpassad till områdets/byggnadens särart och karaktär.

Bilradiogatan m.m.

I bevarandeprogrammet för Göteborg del II ingår området Bilradiogatan m.m. Miljön omfattar bostadshus och ett sjukhem. I texten anges att området omfattar även Radiotorget som ligger utanför områdesgränsen.

Som motiv till att framhålla den kulturhistoriskt värdefulla miljön anges att "Bostadsområdet är tidstypiskt. Av särskilt intresse är de låga punkthusens arkitektoniska uppbyggnad och bostadsbebyggelsens samordning med sjukhemmet. Experimenthuset har ett stort byggnadshistoriskt värde."

I texten framgår även "det lilla Radiotorget som har ett par butikslängor och samlingsal utgör ett väsentligt komplement till bostadsområdet vid Bilradiogatan."

Radiotorget

I bevarandeprogrammet för Göteborg del III redovisas Radiotorget som en egen miljö med följande motivtext: "Med sin välbevarade 1950-talskänsla utgör Radiotorget ett väsentligt komplement till bostadsområdet och är ett representativt exempel på folkhemets lokalcentrum."

- Planområde
- Undersökningsområde
- Bilradiogatan m.m. Område i Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg, del II
- Radiotorget. Område i Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg, del III

GRANNSKAPSPLANERING

Bebyggelsegrupper inpassade i terrängen

Under 1950-talet börjar den nya bostadsbebyggelsen återigen att ordnas i mer kringbyggda gårdsrum, till skillnad mot den tidigare funktionalismens hus-i-park ideal, främst i form av tre till fyra vånings lamellhus. Tanken om ABC-staden - med arbete, bostad och centrum i de nya stadsdelar som växer fram i städernas ytterområden är ett tydligt ideal under 50-talet, där bostadsområdena ofta byggs som grannskapsenheter indelade i olika bebyggelsegrupper av lamellhus och punkthus. Bebyggelsen är ofta inpassad i terrängen, och följer de naturliga höjdskillnaderna på ett för tidpunkten karaktäristiskt sätt.

Materialverkan och mättade kulörer

Bostadshusens fasader är oftast i tegel eller putsade, såväl slätputsade som grova spritputsade fasader i ädelputs är vanliga. En grov spritputsad fasad kontrasteras ofta av slätputsade fönsteromfattningar i vitt, även slätputsade horisontala och vertikala band i fasaden som kontrasterar mot tegel eller spritputsade ytor är vanligt. Kulörmässigt dominerar fortfarande de traditionella mineralpigmenten en bit in på 50-talet, med mättade kulörer i röda, bruna, gula och gröna kulörer. Även putsade partier i olika kulörer ordnade i geometriska mönster, som en form av konstnärlig utsmyckning, förekommer ofta i det tidiga 50-talets bostadsarkitektur.

Traditionella element

De traditionella tvåluftsfönstren är fortfarande vanligt förekommande men ersätts i många nya byggnader av tvåluftsfönster med en stor fönsterbåge och en mindre vädringsluft. Även burspråk är vanligt förekommande under tidsperioden. Den vanligaste takformen för lamellhus, såväl som för många punkthus, uppförda under perioden är sadeltaket, ofta med taktegel som

taktäckning och ibland utskjutande takfot.

En omsorg om detaljerna

Något som även är väldigt karaktäristiskt för bostadsbebyggelsen från den här tidsperioden är den stora omsorgen för detaljerna som en del av den arkitektoniska helheten. Entréportar utförs oftast i trä, som fernissas eller lackas, med smäckra proportioner samt glasade partier och handtag och sparkplåtar i stål. Mönstermurning, stenpartier eller keramiska plattor använd för att rama in och accentuera husens entrépartier. Balkonger utformas ofta i smäckert smide, med fronter av finkorrugerad plåt.

Radiotorget

Radiotorget med sina låga affärslängor och sitt Forum ingick i stadsplanen för bostadsområdet vid Bildradiogatan, framarbetad av arkitekterna Brolid och Wallinder och fastställd 1950. Torget invigdes 1953 och hör enligt uppgift till Sveriges första satellittorg.

Järnbrott - Bilradiogatan m.m.

Vid 1950 var Järnbrott fortfarande landsbygd. Omgivningarna utgjordes av handelsträdgårdar och jordbruk. Stadsplanen för området runt torget och Bilradiogatan upprättades av T William-Olsson och fastställdes 1950. Bebyggelsen uppfördes 1951-59. Den omfattas bl a av låga punkthus, lamellhus och ett sjukhem uppfördes av Göteborgs Stads Bostads AB. Arkitekter för de flesta av husen var S Brolid och J Wallinder. I områdets nordvästra del byggdes också ett experimenthus enligt ritningar av T och A William-Olsson och L Ågren. Några av bostadshusen byggdes om i slutet av 1980-talet, bl a har fasaderna tilläggsisolerats.

Vy över Järnbrott från öster med Radiotorget (i förgrunden t v) och omgivande bostadsbebyggelse. Bilradiogatan löper genom området och följer terrängen. Foto: Vänersborgs museum, 1957

INFÖR FRAMTIDEN

Rekommenderade gestaltungsprinciper för Radiatorget

GESTALTNINGSPRINCIPER FÖR RADIOTORGET

Området speglar tydligt en specifik tidperiods arkitektur samtidigt som graden av ursprunglighet är relativt låg - flera hus har genomgått ombyggnader i form av bl.a. tilläggsisoleringar med plåt- eller skivinklädnader. Bebyggelsen i området kännetecknas dock av en avskalad och geometriskt enkel arkitektur. Tillkommande bebyggelse bedöms ej behöva ta utgångspunkt i den befintliga vad gäller materialval eller detaljer utan det är snarare den övergripande strukturen i området som ur kulturvärdesynpunkt är viktig. Denna struktur utgörs av glest placerade grupper av byggnader omgivna av park och naturmark. Den glesa strukturen innebär dock svårigheter för att åstadkomma ett levande torg. Det bör dock finnas förutsättningar att åstadkomma en tätare struktur samtidigt som områdets kvalitéer och värden bibehålls.

Ovanstående rekommendation vad gäller materialval och detaljer avser ej de byggnadsdelar som avses rekonstrueras (med viss modifikation). För att inte ny rekonstruerad bebyggelse ska framstå som en sämre kopia än originalet är det viktigt att ha en hög ambitionsnivå kring detaljer, materialval etc. En rekonstruktion behöver ta utgångspunkt i befintlig bebyggelse eller vad som var vanligt förekommande vid tiden.

En god anpassning till befintlig bebyggelse kan ske genom att utgå från den enkelhet som präglar den befintliga bebyggelsen. Släta fasadytor där arkitekturen präglas av avskalade och enkla geometriska former ansluter lättare till den befintliga bebyggelsemiljön. Det innebär exempelvis att fasadytor som domineras

av balkonger kan bryta mot den befintliga karaktären. En sådan fasadyta kan i ett exponerat läge medföra en dominans gentemot befintlig bebyggelse. Det aktuella förslaget vad gäller tillkommande bebyggelse norr om torget bedöms dock vara acceptabelt i avseendet. Den fasad som möter torget ansluter i stort till det arkitektoniska uttryck som är rådande inom området. Byggnaden tillför lokaler för verksamheter i anslutning till torget samt bidrar med en mer avgränsad rumslighet. De balkonger som präglar byggnadens västra fasad bedöms ej ha en avgörande negativ påverkan på områdets kulturvärden eller på ett avgörande sätt prägla upplevelsen av torget. Nämnade enkelhet bör dock vara vägledande för ny tillkommande bebyggelse väster om torget, vilken kommer att vara tydligt exponerad.

Ett i framtiden fungerande torg är viktigt i förhållande till kulturvärdena men bör också medföra andra väsentliga kvalitéer genom exempelvis ett serviceutbud inom gångavstånd för de boende inom området. I nuläget kan det finnas svårigheter förenat med att på kommersiell basis tillhandahålla lokaler som är svåruthyrda eller innebär låga hyresintäkter. Om tillkommande fastigheter vid torget istället får en annan användning innebär det dock att torgets funktion delvis blir en annan. Torget präglas i nuläget av ett flertal verksamheter och det är väsentligt att inte ta bort förutsättningarna för att i närtid eller framtid bedriva småskalig handel vid torget. Planbestämmelser som medger bostadsanvändning vid torget kommer sannolikt att medföra att lokalerna snarast används för bostadsändamål vilket bedöms försvåra möjligheterna att åstadkomma ett fungerande torg i framtiden.

En gemensam karaktär för området är att bostadshus med likartat utförande uppförts i grupper. Bebyggelsen

omges vidare av grönska. Denna karaktär är en väsentlig del av den befintliga bebyggelsens gestaltning. Principen för hur den befintliga bebyggelsen i området är uppförd kan även vara vägledande för hur ny bebyggelse ska gestaltas i området. Sammanbyggda och gestaltungsmissigt olikartade byggnadskroppar avviker från områdets karaktär i övrigt och riskerar att påverka områdets kulturvärde i negativ riktning. Åtskilda byggnadskroppar med friytor/grönska mellan husen bedöms innebära mindre negativ påverkan.

1 Nya byggnader bör ha släta fasadytor med avskalade och enkla geometriska former. Det gäller särskilt fasadytor som är tydligt exponerade i området samt från torget.

2 Rekonstruerad bebyggelse bör utföras med hög ambitionsnivå med utgångspunkt i den befintliga vad gäller detaljer och materialval.

3 Torget bör fortsatt erbjuda lokaler för mindre affärsverksamheter.

4 Ny bebyggelse bör tillföras i grupper där ingående byggnader har en gemensam gestaltning. Ny bebyggelse för tillföras med grönska och friytor mellan husen.

SAMMANFATTNING

Bedömningsgrund för konsekvensanalys av de aktuella projekten

KULTURMILJÖ OCH STADSBILD

Den bostadsbebyggelse som är belägen i anslutning till torget bär kännetecknen som är vanliga för modernistisk bebyggelse från den här tiden. Bebyggelsen är omgiven av grönska och vegetation. Huskroppar och vägar är placerade utifrån områdets topografi och är anpassade till terrängen. Byggnaderna är tillkomna i en tid innan byggprocessen industrialiserats genom prefabricerade byggelement men där produktionen innebär ett rationaliserat byggande jämfört med tidigare. Bebyggelsen kännetecknas bl.a. därför av flera gestaltningsmässigt repetitiva byggnader som är placerade i grupper. Byggnadsvolumerna är utsträckta på längden (lamellhus) eller på höjden (punkthus). Byggnaderna inom varje gruppering är även inbördes glest placerade med grönytor mellan husen. De olika byggnadsgrupperingarna är genom en likvärdig gestaltning tydligt urskiljbara enheter som också separeras genom områdets vägar eller grönytor och naturmark. Den ena grupperingen har ingen gestaltningsmässig koppling till den andra men den gemensamma strukturen av grönytor och vägnät binder dem samman. Bebyggelse i form av vägar och bostadshus är genomgående anpassade till terrängen. Den arkitektoniska utformningen hos bebyggelsen är i mindre grad specifik för området utan bär snarast drag som ofta återfinns hos tidens modernistiska bebyggelse.

Radiotorget avspeglar tillsammans med bostadsbebyggelsen en av tidens stadsbyggnadsmässiga idéer om att tillskapa grannskapsenheter. Torget skulle i området fylla en väsentlig praktisk och social funktion. Det skulle serva invånarna vad gäller exempelvis livsmedelsaffär och detaljhandel. Samtidigt skulle det också vara en mötesplats för de boende som i en vidare mening skulle kunna bidra till dialog och demokratiska processer. Torgytan präglas av en småskalighet genom en begränsad byggnadshöjd och ett flertal mindre lokaler för handel. Den arkitektoniska utformningen kännetecknas av en sparsmakad enkelhet. Ursprungliga detaljer och material har med tiden ersatts och bytts ut.

KULTURVÄRDE

Torget samt bebyggelsen i närområdet har ett historiskt värde i meningen att det avspeglar modernistiska samhällsliga och arkitektoniska ideal. Det är framförallt områdets övergripande struktur och de karaktärsdrag som beskrivits under föregående rubrik där nämnda värde kommer till uttryck. Vad gäller bebyggelsen utmed torget kan de ursprungliga byggnaderna som objekt betraktade tillskrivas ett visst historiskt värde som objekt i sitt sammanhang. Värdet får dock betraktas som underordnat i förhållande till torgets funktion som handels- och mötesplats.

Torget kan som helhet tillskrivas ett upplevelsevärde som är relaterat till dess småskalighet och helhetsgestaltning. Torget uppvisar kvalitéer främst utifrån sin sociala funktion som ett lokalt torg samt handels- och mötesplats för områdets invånare. Värdet är också kopplat till att torget kan upplevas och förstås som ett mindre lokaltorg i den grannskapsenhet som området i helhet utgör.

När det gäller bostadsområdet i helhet är det väsentligt för läsbarheten att fortsatt kunna urskilja de olika grupperingar av bebyggelse som tillkommit vid tiden. Ytorna mellan husgrupper samt grönytor mellan husen respektive mellan torget och övrig bebyggelse representerar väsentliga kvalitéer som är kännetecknande för tiden modernistisk stadsplanering. Att områdets vägar och bebyggelse är anpassade till terrängen avspeglar tidens modernistiska ideal och utgör en väsentlig kvalitet i området.

Torget och den omgivande bebyggelsemiljön är representativ för sin tid (vilket även framhålls i stadens bevarandeprogram). Bebyggelsemiljön kan dock ur ett lokalt eller nationellt perspektiv inte framhållas som unik. Det finns fler exempel på grannskapsenheter vilka

också på motsvarande sätt kan ses som representativa för tidens ideal.

Bebyggelsemiljön avspeglar i olik grad byggnadstiden. Flera av bostadshusen har förändrats över tid och har genom byte av fasadmateriäl, balkonger m.m. fått ett utformning som uppfattas som en försämring gentemot den ursprungliga. Förändringarna har i vissa fall inte skett med utgångspunkt i att åstadkomma en omsorgsfull omgestaltning utan är snarast motiverade utifrån andra överväganden. Förhållandet är betydelsefullt för områdets helhet då förändringarna tenderar att prägla närmiljön och intrycket av området i helhet. De byggnader som har ett mer ursprungligt skick avspeglar i större utsträckning sin tid och har betydelse för upplevelsen av området.

Viktiga uttryck i bebyggelsemiljön:

- Grönska, vegetation och naturmark mellan husen.
- Sammanhållna grupper av bebyggelse med likartad gestaltning vilka kan urskiljas från varandra.
- Vägar och bebyggelse som är anpassade till terrängen.
- Den ursprungliga bebyggelsen med lokaler för handel och möten.
- Radiotorgets funktion som mötesplats samt lokalcentrum.
- Torgets småskalighet kopplat till affärslokaler och bebyggelse.
- Välbevarad bebyggelse.

KONSEKVENSBEDÖMNING

Förslagets konsekvenser för kulturmiljön

RADIOTORGET

Direkt påverkan

Planförslaget innebär en direkt påverkan genom att befintlig länga i vinkelbyggnaden samt forumhuset rivs. Byggnaderna har i sitt nuvarande skick ett visst, om än begränsat, värde då de genom sin gestaltning är kännetecknande för tiden. Bedömningen är dock avhängig vad byggnaderna ersätts med istället. Det nuvarande förslaget innebär lokaler i bottenvåning och att befintlig byggnad rekonstrueras och ersätt med ny bebyggelse med viss omdaning. Förslaget innebär vidare att torgets befintliga skala som ett lokalt centrum bibehålls. Att uppföra en byggnad som ska efterlikna nu befintlig bebyggelse kräver en hög ambitionsnivå vad gäller gestaltning och utförande. Detaljplanen kan ställa upp riktlinjer kring utformning men frågan behöver sannolikt också hanteras i bygglovsskedet för att undvika att ny bebyggelse uppfattas som en sämre kopia av originalet.

Den direkta påverkan är också avhängig de befintliga byggnadernas funktion. Det är väsentligt med tanke på kulturvärdet att torget nu eller i framtiden kan bli ett välfungerande lokalcentrum. Ett planförslag som föreskriver en annan användning än affärslokaler i bottenvåningarna i den tillkommande bebyggelsen vid torget bedöms innebära en negativ påverkan. Bedömningen har tagit hänsyn till att det befintliga torgets förutsättningar för att vara ett väl fungerande lokalcentrum är mindre bra.

Sammantaget bedöms den direkta påverkan utifrån planförslaget innebära en liten - måttligt negativ konsekvens för kulturmiljön.

Indirekt påverkan

Den byggnad som ska tillföras norr om torget innebär att ett nytt element tillförs. Vid sidan av vinkelbyggnaden avgränsas torgytan med terrasseringar och trappor. Att ett nytt element tillkommer i anslutning till torget bedöms inte innebära att kulturvärdet påverkas i negativ riktning. Byggnadshöjden avviker från torgets bebyggelse i övrigt men förväntas inte dominera torget på ett avgörande sätt. Att förtydliga den rumsliga avgränsningen av torgytan bedöms snarare kunna innebära något positivt i förhållande till torget i helhet. Möjligheten finns att en tydligare definierad rumslig avgränsning kan bidra till att stärka torgets nuvarande funktion. Utifrån det liggande förslaget kommer byggnadens västra fasad präglas av inglasade balkonger. Uttrycket kommer att avvika från omgivande bebyggelse men bedöms sammantaget vara en påverkan som inte blir dominant i förhållande till torgytan. Förutsatt att byggnadens fasad mot torget utformas med utgångspunkt i att tillföra ett element som tar tydlig utgångspunkt i torget bedöms tillägget sammantaget innebära en positiv eller neutral påverkan.

Planen medger bebyggelse väster om torget bestående av tre byggnadskroppar motsvarande nio våningar. Skalan avviker från torgets bebyggelse. Den tillkommande bebyggelsen bedöms inte påverka torgets småskalighet eller dess funktion som lokalcentrum på ett sätt som är avgörande för upplevelsen eller förståelsen av detsamma.

Sammantaget bedöms den indirekta påverkan innebära en neutral konsekvens för kulturmiljön.

Illustrationen visar den bebyggelse som ska tillkomma väster och norr om Radiotorget. Den västra delen i vinkelbyggnaden samt Forumhuset rivs. Byggnadsdelarna ersätts med snarlik bebyggelse där en passage mellan torget och tillkommande bostadshus tillskapas.

KONSEKVENSBEDÖMNING

Förslagets konsekvenser för kulturmiljön

OMGIVANDE BEBYGGELSE

Direkt påverkan

Den bebyggelse som tillkommer i anslutning till torget medför att grönytor och naturmark tas i anspråk men kan också ses som resultat av att torgets närmsta omgivning förtätas vilket kan förväntas ha positiva effekter för torget i sig vad gäller kundunderlag samt en tydligare avgränsad rumslighet.

Förslaget medför att charkuterifabriken rivs. Byggnaden har ej bedömts utgöra en väsentlig del av områdets värde varför också påverkan blir neutral/liten.

Sammantaget bedöms den direkta påverkan innebära en liten negativ konsekvens.

Indirekt påverkan

En väsentlig del av områdets kulturvärde är knutet till att bebyggelsen består av grupperingar av byggnader med en repetitiv gestaltning. De omges av en struktur bestående av grönytor, naturmark och vägar som binder ihop området. Bebyggelsen är också tydligt anpassad till terrängen. Planförslaget innebär att tre byggnadskroppar kommer att uppföras väster om torget. Den föreslagna bebyggelsen följer inte det mönster som är kännetecknande för bebyggelsen i övrigt. Byggnaderna har en inbördes olikartad gestaltning samt är delvis placerade i linje mot den stigande terrängen. Den inbördes dispositionen mellan byggnadskropparna avviker vidare från övriga grupper av byggnader vilka kännetecknas av en viss regelbundenhet. Den tillkommande bebyggelsen

bryter därför mot områdets befintliga karaktär som har bedömts som väsentlig för att bibehålla områdets kulturvärde och bedöms därför medföra en negativ påverkan. En av byggnadskropparna kommer att uppföras utmed Radiogatan. Upplevelsemässigt kommer den aktuella byggnaden att utgöra en förlängning av de lamellhus som finns utmed Flygradiogatan. Då byggnaden på platsen i nuläget avviker från bostadsbebyggelsen i övrigt bedöms påverkan i förhållande till Radiogatan och Flygradiogatan bebyggelsemiljöer och gaturum dock som liten.

Den bebyggelse som tillkommer norr om torget uppvisar inte i samma avseende en problematik i förhållande till ovan nämnda aspekter. Byggnaderna avviker gestaltningsmässigt från den modernistiska bebyggelsen i övrigt, bl.a. genom fasadytor som präglas av balkonger. Genom att byggnaderna följer antenngatans sträckning och snarast placeras i utkanten av bostadsområdet bedöms de ej på ett avgörande sätt påverka de uttryck som bedömts som väsentliga för områdets kulturvärden.

Sammantaget bedöms den indirekta påverkan innebära en måttligt negativ konsekvens.

Radiotorget och tillkommande byggnader i relation till omgivande bostadsbebyggelse

KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS

Övergripande morfologi

Grönska och topografi

Bebyggelse och gator

GRÖNSKA OCH TOPOGRAFI

I området finns grönska i form av grönytor och naturmark samt mindre planteringar i direkt anslutning till samtliga grupper av bostadsbebyggelse. Denna typ av grönska tillsammans med uppvuxna träd utgör större delen av den mark som inte är bebyggd eller ianspråktagen för gatu- och torgytor. Området väster om Radiatorgetet karaktäriseras av mer naturlig grönska, där en trädbevuxen höjd utgör gräns mot bebyggelsen längs Bildradiogatan och Flygradiogatan. Området uppvisar en struktur som är vanlig för bebyggelse uppförd under 1950-talet, där bebyggelsen är inpassad i terrängen, och där de olika hustyperna placerats med detta i åtanke. Punkthusen norr om torget ligger placerade längs kanten på höjden som löper fram till torget, där torget och den lägre bebyggelsen ligger placerad på plana markpartier.

BEBYGGELSE OCH GATOR

Områdets gatunät och bebyggelsestruktur följer tydligt de naturliga höjdskillnaderna i området, vilket är karaktäristiskt för de nya områden som byggs under tidigt 1950-tal. Genom att anpassa gator och bebyggelsens placering till terrängen så kunde mycket sprängningsarbete undvikas. Det modernistiska hus i park-idealet är också synligt då punkthus och lamellhus ligger indragna en bit från gatan, vilket också är ett resultat av skärpt lagstiftning kring solljusexponering i bostäder och fria siktfält på båda sidor av gatan för trafiksäkerhetens skull. Det är dock väl synligt att Järnbrott-området planerades innan den explosionsartade ökningen av biltrafiken under andra halvan av 1950-talet, då området inte har några större ytor planlagda för parkeringsplatser eller garage.

KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS

Övergripande morfologi

BEBYGGELSENS SKALA

Utbredningsområdets bebyggelse har en viss skalmässig variation; från sjuvånings punkthus längs med Bildradiogatan, via trevånings lamellhus längs Antenngatan och den lägre centrumbebyggelsen kring torget i två våningar till flerbostadshus och kedjehus i två våningar söder om torget. Samtidigt som skalan är varierad inom området så finns det en enhetlig byggnadsskala inom respektive delområde.

Bebyggelsens såväl som gaturummets skala trappas successivt ner från norr till söder. I områdets norra del utgör trafikmiljön kring Marconimotet tillsammans med de högre punkthusen på höjden väster om Antenngatan områdets mer storskaliga del, som sedan skalas ner med de lägre lamellhusen öster om Antenngatan. Då punkthusen är belägna på en höjd så är de också synliga från större delen av området, och byggnadernas höjd uttrycks på så sätt än mer. Strax innan Radiotorget minskar gatans bredd, och gaturummets karaktär förändras till en mer stadslik sådan, med gatuparkering och farthinder som tillsammans med den lägre centrumbebyggelsen accentuerar den mindre skalan. Söder om torget utgörs bebyggelsen av kedjehus i ett och ett halvt plan samt flerbostadshus i två plan och Antenngatan slingrar sig fram genom området vilket tydligt markerar den mer småskaliga miljön.

De olika bebyggelsegrupperna är tydligt avgränsade, och den nedtrappande skalan i nord-sydlig riktning längs med Antenngatan gör också att området upplevs som ett sammanhållet område, bestående av olika typer av bebyggelse, där varje byggnadstyp har getts en viss skala.

Vy längs Antennvägen söderut, torgets centrumbebyggelse övergår i kedjehus och lägre flerbostadshus

Punkthusen belägna på höjden norr om torget med torget som fond

KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS

Bebyggelse/arkitektur

KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS

Bebyggelse/arkitektur

PLAN

VOLYMER

GATURUM

FASADER

MATERIAL

1.

Lamellhus,
Antenngatan
3 våningar

Låg, enhetlig volymskala. Brett gaturum med lamellhusen placerade längs trottoaren, på motsatt sida ligger högre punkthus på en slänt. Fasaderna är enhetliga i rött tegel och gråa putspartier. Balkongerna vetter ut mot gatan och den profilerad takfoten samt entrépartierna mot gården är viktiga detaljer.

2.

Punkthus,
Antenngatan/
Bilradiogatan
7 våningar

Tre identiska byggnader på sju våningar, varje byggnad bestående av två sammanbyggda volymer, placerade på en höjd ovanför Antenngatan. Brett gaturum där punkthusen ligger indragna i en hus-i-park struktur. Fasaderna är tilläggsisolerade och klädda med plåt i orange och gult. Platta tak med brant takfall.

3.

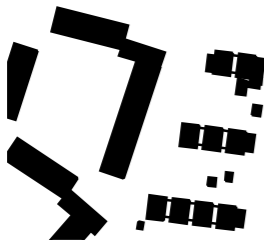
Radiotorget,
1-2 våningar

Två sammanbyggda volymer i vinkel, i två respektive 1 våning sammanbyggda med forumhuset utgör torgets västra del. Den östra delen utgörs av en lamell i två våningar längs med gatan. Centrumbyggnaderna har ljusst putsade fasader, röda plåttak med sockel av marmor.

4.

Kedjehus och
lamellhus
Antenngatan
1-2 våningar

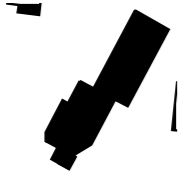

Låg skala i en till två vingar. Smalare slingrande gaturum ger en känsla av villastad. En stor del av byggnaderna, flerbostadshus såväl som kedjehus är tilläggsisolerade och har stående träpanel eller korrugerad plåt som fasadmateriäl. Flerbostadshusen är ordnade kring innergårdar och kedjehusen längs med små sidogator.

PLAN

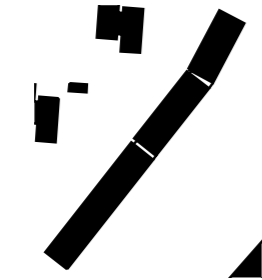
5.

Parkeringshus och verksamhetslokal
Bilradiogatan

6.

Lamellhus,
Flygradiogatan
3 våningar

VOLYMER

Bostadsbebyggelsen består av grupper av bostadshus med likartad gestaltning. Huskropparna består av lameller eller punkthus. Bebyggelsen runt torget är låg och bidrar till en småskalig torgmiljö. Parkeringshuset och charkuterifabriken utmed Bilradiogatan avviker från den repetitiva volymmässiga gestaltning som kännetecknar bostadsbebyggelsen.

GATURUM

Gatorna i området uppfattas inte som slutna gaturum utan utgör snarast element i ett stadslandskap präglad av natur- och parkmark samt bostadsbebyggelse. Lamellhusen är generellt placerade närmre gatorna och skapar inom delar av området ett mer slutet gaturum.

FASADER

De ursprungliga fasadmaterialet utgörs av puts och tegel. I vissa fall i kombination för att skapa ett varierat uttryck. De mer välbevarade fasaderna avspeglar den modernistiska arkitekturens ambitionsnivå och utgör en väsentlig kvalitet i området. I vissa fall har fasaderna varit föremål för tilläggsisoleringar och klätts in med plåt.

MATERIAL

De ursprungliga materialen utgörs huvudsakligen av naturmaterial som puts, tegel, natursten och trä. I något fall av rå betong. Taken är täckta med tegel eller plåt. I vissa fall är dörrömfattningar av natursten. Fasaderna är i tegel eller puts. I många fall har ursprungliga material bytts ut mot mer funktionsbetonade plåtmaterial, aluminiumprofiler m.m. som tillkommit i samband med tilläggsisoleringar, balkongombyggnader och fönsterbyten.

Mellan torget och Bilradiogatan ligger två lägre byggnadskroppar med oregelbunden, funktionsbetonad form. Byggnaderna utgörs av ett parkeringshus respektive verksamhetslokal. På den västra sidan om gatan finns parkyta och intilliggande bostadsbebyggelse.

Utmed Flygradiogatan ligger sammanhängande lamellhuslängor som följer gatans böjda sträckning. Fasaderna är utformade med omväxlande tegel och puts. På gatans östra sida ligger lamellhusen i direkt anslutning till gatan. Utmed gatans motsatta sida är gaturummet öppet mot parkyta och intilliggande punkthusbebyggelse.

KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS

Gatusekvenser och siktlinjer

1. Torgets entré från söder, med punkthusbebyggelsen i bakgrunden till vänster och de lägre lamellhusen till höger. Affärlängan öster om torget är funktionsmässigt snarast en del av torget.

5. Charkuterifabriken med del av parkeringshuset synligt till vänster, vy längs Bildradiogatan söderut. Bebyggelsen i området väster om torget utgörs nästan uteslutande av grupperingar av bostadsbebyggelse med enhetligt utförande. Parkeringshuset och charkuterifabriken avviker därmed från bebyggelsen i övrigt.

KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS

Gatusekvenser och siktlinjer

2. Vy från Antenngatan vid torgets södra entré, med forumhuset och punkthusen i bakgrunden. Torgytan är tydligt avgränsad med bl.a. terrasseringar och trappor. Gaturummet och torget har en gemensam rumslighet.

3. Centrumbyggnaden längs Antenngatan, med kedjehusbebyggelsen söder om torget i bakgrunden. Antenngatan är trafikerad och gatuytan är tydligt markerad vid sidan av trottoarer och torgyta varför den i förhållande till torget snarast utgör en funktionsmässig barriär.

4. Vy mot norr utmed Antenngatans böjda form. Lamellhus som följer gatan på dess östra sida. På västra sidan finns punkthus indragna från gatan vilka är placerade i parkmiljö.

6. Gångväg mellan Bilradiogatan och torget som binder samman bostadsområdet med Torget. Forumbyggnaden sedd från norr.

7. Lamellhus utmed Flygradiogatan mot söder. Lamellhusen följer den svängda gatans form. Husen är något indragna från gatan med mindre ytor för planteringar mellan fasad och trottoar.

8. Punkthus (två rektangulära sammanbyggda huskroppar med inbördes förskjutning) utmed Bilradiogatan med omgivande grönytor.

GATURUMMEN

Gaturummen är präglade av den modernistiska och relativt gles bebyggda miljön. I vissa fall är bebyggelsen placerad utmed gatorna med ett mindre indrag mellan gata/trottoar och fasader. Det gäller främst områdets lamellhus där också grönytor i större utsträckning finns utmed husens andra sida (från gatan sett). Områdets punkthus är uppförda enligt hus i parkidealet och gatorna har i dessa fall ingen tydligt avgränsad rumslighet. De utgör snarast en del av mer vidsträckt landskapsrum präglade av bebyggelse och grönska.

Kännetecknande för såväl gator som bebyggelse i hela området är att de följer terrängen. De gör att såväl gator som bebyggelse är svängda utifrån områdets topografi.

Antenngatan är förhållandevis bred medan bl.a. Bilradiogatan och Flygradiogatan har en smalare karaktär. Den breda Antenngatan i anslutning till Radiotorget utgör en funktionsmässig barriär då den löper mellan torget och en centrumlänga med affärslokaler. Torget saknar en tydligt avgränsad rumslighet då det snarast "flyter" ihop med Antenngatan. Torgets yta avgränsas mot norr och öster med stenbeläggningar, terrasseringar och trappor snarare än byggnadskroppar.

KULTURMILJÖ- OCH STADSBILDSANALYS

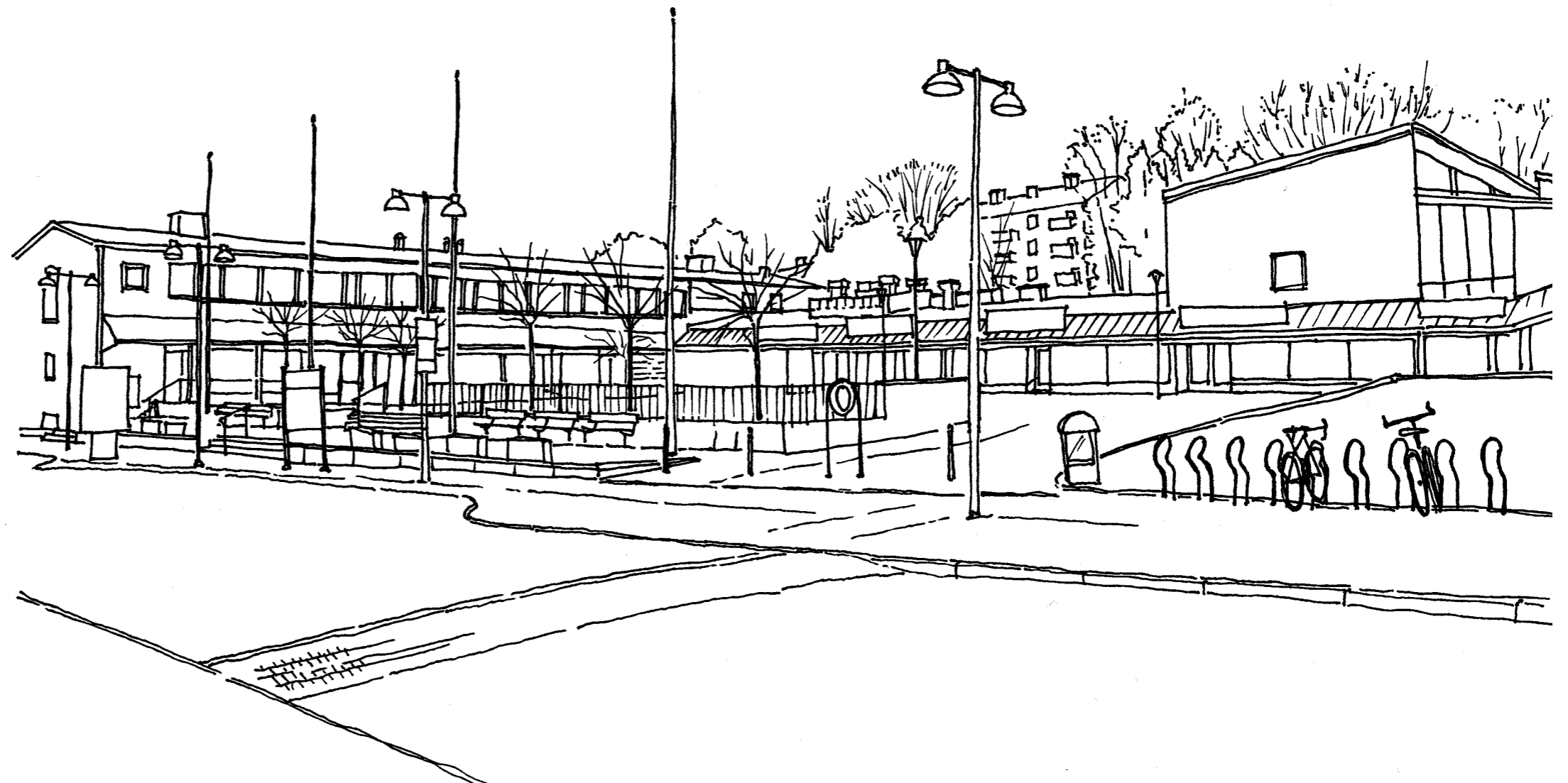
Radiotorget

SMÅSKALIGT 50-TALS TORG

Radiotorget är ett stadsdelstorg utformat i vinkel med affärslängor i en respektive två våningar sammanbyggda med en forumbyggnad i den norra änden. Arkitekturen är funktionalistisk med ljus putsade, återhållsamma fasader och kröns av ett rött plåttak. Bottenvåningen är helt uppglasad av skyltfönster. Forumbyggnaden sticker ut genom en specifik form som uppstår genom att två volymer med pulpettak och med olika höjd har sammanfogats. I den asymmetriska fasaden sker ett spel mellan öppet och slutet – stor, slät muryta med litet kvadratisk fönster möter liten muryta med stort fönsterparti – som bör ha framstått som väldigt modernt vid tiden för uppförandet. Stora gula bokstäver annonserar det ursprungliga innehållet. Framför forumbyggnaden är marken terrasserad åt norr. Skärmtak och skyltfönster följer terrasseringsens form.

Torgytan är kvadratisk och belagd med mönsterlagd smågatsten i rött, grått och svart. Torget ligger i en slänt och höjdskillnaden mot Antenngatan tas upp av en terrassering och trappor. I denna del av torget utgör huggna granitblock i murar och trappor ett påtagligt inslag. Här finns även trädrad som utgör något av en rumslig avgränsning i öster. I den norra delen sker ett möte mellan torgytan och den omgivande parkmiljön som fortsätter upp i slänten. Även här finns en trädrad som en rumslig avgränsning och markering av torgytan. En mur av välväxta träd utgör även en grön fond till torgbebyggelsen i väster och påminner om områdets karaktäristiska planstruktur med bebyggelsegrupper omgivna av grönytor.

Torget är möblerat med planteringskar och bänkar. I butikslokalerna finns en mängd småbutiker som annonserar sin verksamhet genom en brokig variation av skyltar. Tillsammans med övriga skyltar; trafikskyltar, reklam och en informationsskylt om torget, ger de torget ett något plottrigt helhetsintryck.

KÄLLOR

TRYCKTA KÄLLOR

Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg del II - Ett program för bevarande

Moderna Göteborg Kulturhistoriskt värdefull bebyggelse del III - Ett program för bevarande

På plats i väster, nr 9, 2009, Radiatorget - det första satellitorget

ÖVRIGA KÄLLOR

Stadsbyggnadskontorets arkiv - bygglovsritningar